

**Historyczne i kulturowe aspekty
relacji polsko-rumuńskich**

**Aspectele istorice și culturale
ale relațiilor polono-române**

Suceava 2016

Recenzja naukowa | Recenzie științifică
prof. dr hab. Ilona Czamańska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań
dr hab. Agnieszka Kastory
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Universitatea Jagiellonă din Cracovia
prof. dr hab. Eugeniusz Kłosek
Uniwersytet Wrocławski | Universitatea din Wrocław
prof. dr Constantin Geambașu
Uniwersytet w Bukareszcie | Universitatea din București

Opracowanie redakcyjne | Redactare
Karina Stempel-Gancarczyk
Elżbieta Wieruszewska-Calistru

Korekta | Corectura
Karina Stempel-Gancarczyk
Elżbieta Wieruszewska-Calistru
Ilona Biseada

DTP
Elżbieta Wieruszewska-Calistru
Simona-Adriana Marcu

Okładka | Coperta
Simona-Adriana Marcu
Fot. z Książki Pamiątkowej Czytelni Polskiej w Suczawie
Fot. din Cartea de Onoare a Sălii de Lectură din Suceava

ISBN
978-973-0-22316-3

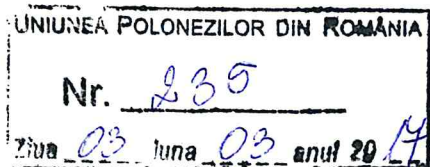
Drukarnia | Tipografia

Wydawca | Editor
Związek Polaków w Rumunii
Uniunea Polonezilor din România

Suceava 2016

ZWIĄZEK POLAKÓW W RUMUNII
UNIUNEA POLONEZILOR DIN ROMÂNIA
STR. ION VODĂ VITEAZUL, NR.5, SUCEAVA, 720034, ROMÂNIA
Tel./Fax: +40 230 520355, +40 230 206125;
Site: <http://www.dompolski.ro> E-mail: dompolski.ro@gmail.com

dr Mikołaj Brenk

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Szanowny Panie,

Związek Polaków w Rumunii, w charakterze wydawcy, wyraża niniejszym zgodę na umieszczenie w zasobach Repozytorium UAM publikacji naukowej autorstwa pracownika UAM dr. Mikołaja Brenka, będącej częścią publikacji:

Historyczne i kulturowe aspekty relacji polsko-rumuńskich. Aspectele istorice și culturale ale relațiilor polono-române, red. K. Stempel-Gancarczyk, E. Wieruszewska-Calistru, Suceava 2016.

Związek Polaków w Rumunii oświadcza także, że zamieszczenie w/w materiałów w Repozytorium UAM nie narusza praw osób trzecich.

Z poważaniem,

Prezes Związku Polaków w Rumunii

Gerwazy Longher

dr Mikołaj Brenk

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Obraz Rumunii z lat 1947-1989
w świetle polskich wydawnictw
turystyczno-krajoznawczych tego okresu**

Prezentowany artykuł dotyczy lat 1947-1989, kiedy to Polska, podobnie jak Rumunia, należała do bloku krajów socjalistycznych zależnych od ZSRR. Podobnie skonstruowane życie społeczno-gospodarcze obu krajów umożliwia podjęcie próby odpowiedzi na pytanie: jak prezentowano Rumuńską Republikę Socjalistyczną w polskich publikacjach turystyczno-krajoznawczych? Celem artykułu nie jest pełen przegląd atrakcji turystycznych Rumunii, a bardziej ukazanie specyfiki opisywania kraju na poziomie popularnym i popularno-naukowym dla masowego odbiorcy. Obraz kraju w okresie socjalizmu został przedstawiony na przykładach wybranych miast, regionów i niektórych aspektów związanych z turystyką. Materiał źródłowy pracy stanowią przewodniki, mapy, informatory oraz artykuły w czasopismach turystyczno-krajoznawczych wydane w Polsce w latach 1949-1989 (zostaną szerzej omówione w dalszej części artykułu).

Skala wyjazdów Polaków za granicę (mowa nie tylko o wyjazdach do Rumunii) w kolejnych dziesięcioleciach po II wojnie światowej stopniowo wzrastała, począwszy od połowy lat 50., jednakże okresem, w którym rozpoczęły się wyjazdy turystyczne na skalę masową (jak na ówczesne warunki ustrojowe), była pierwsza połowa lat 70. Wtedy to – w latach 1971-1975 – liczba wyjazdów z Polski do krajów socjalistycznych wzrosła ponad dziesięciokrotnie w stosunku do lat wcześniejszych. Natomiast w kolejnych kilkunastu latach, z racji postępującego w Polsce kryzysu gospodarczego, skala turystyki zagranicznej ulegała stopniowemu zmniejszaniu.

Jako cel polskich podróży zagranicznych Rumunia ustępowała miejsca krajom graniczącym z naszym państwem oraz Węgrom i Bułgarii. Jednakże przynależność do bloku wschodniego i związane z tym ułatwienia paszportowe i dewizowe, a także atrakcyjność turystyczna tego kraju powodowały, że stosunkowo duża liczba rodaków wybierała Rumunię za cel wyjazdu zagranicznego. Okresem największego zainteresowania wyjazdami w tym kierunku były lata 1975-1979, a w rekordowym roku 1978

liczba wyjeżdżających przekroczyła 220 tys. osób¹. Przyczyniły się do tego także przemiany polityczno-administracyjne (stopniowo wprowadzane ułatwienia w przekraczaniu granic i zniesienie wiz²) czy ekonomiczne (wzrost zamożności Polaków w pierwszej połowie lat 70.). Niewątpliwie na zainteresowanie Rumunią miał wpływ dynamiczny rozwój oferty turystycznej tego kraju, który zaczął się w połowie lat 60. Dane statystyczne ukazują ogromny wzrost w tym zakresie – w 1965 r. odwiedziło Rumunię 675 tys. gości zagranicznych, natomiast w roku 1974 już ponad 3 mln³.

Tab. 1. Wyjazdy obywateli polskich do Rumunii w latach 1970-1980

Rok	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
W tys. osób	25,4	28,6	28,2	28,0	27,4	140,1	220,0	183,7	220,2	107,1	46,6

Oprac. własne na podstawie: *Raport...*, s. 48.

Z racji nasilenia ruchu turystycznego, a także wyjazdów w celach zawodowych, zaczęły pojawiać się publikacje zachęcające Polaków do zwiedzania Rumunii: przewodniki, informatory, mapy, artykuły w czasopiśmie turystyczno-krajoznawczych. Ilość i zawartość treściowa tych wydawnictw była uzależniona od bieżących warunków społeczno-politycznych i zmieniała się na przestrzeni kolejnych dziesięcioleci Polski Ludowej.

W latach 40. i 50., z powodu szczelnie zamkniętych granic krajów socjalistycznych, ruch turystyczny praktycznie zanikł. Stąd też właściwie nie wydawano wtedy publikacji z tego zakresu. Wyjątkami były książki,

¹ *Raport o stanie turystyki oraz kierunki przewidywania zjawisk kryzysowych w turystyce*, oprac. pod kier. J. Pawlaka, Warszawa 1982, s. 38, 48.

² M.in.: *Porozumienie o bezwizowych podróżach w celach służbowych obywateli jednego państwa na terytorium drugiego państwa na podstawie paszportów dyplomatycznych, służbowych i zwykłych z 4 II 1956; Protokół dotyczący zniesienia obowiązku wiz wjazdowo-wyjazdowych i tranzytowych w prywatnych podróżach obywateli obu krajów z 29 X 1963; Konwencja między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Socjalistycznej Republiki Rumunii o zniesieniu wiz przy podróżach służbowych i prywatnych, sporządzona w Bukareszcie dnia 28 czerwca 1971 r.*, Dz. U. 1972, nr 1, poz. 1.

³ J. Mikołajska, *Rumunia. Informator turystyczny*, Warszawa 1976, s. 8.

których zadaniem stała się popularyzacja szeroko rozumianej wiedzy geograficznej na temat danego kraju – taką rolę pełniła na przykład „Rumunia” Lucjana Kubiawicza z 1949 r.⁴ czy też tłumaczenie z 1953 r. książki „Rumuńska Republika Ludowa” radzieckiego autora Samuila Samojłowa⁵.

Dużo więcej wydawnictw pojawiło się w latach 60. Szczególną wartością dla potencjalnego turysty stanowiły trzy publikacje. Pierwsza z nich to bogato ilustrowana „Rumunia” autorstwa Janiny Kremki-Saloni. Książka nie miała charakteru typowego przewodnika, raz była przekładem encyklopedycznym, popularyzowała wyraźnie zideologizowaną wiedzę – na pierwszej stronie ukazano czytelnikowi wizerunki osób sprawujących najwyższe urzędy we władzach Rumuńskiej Republiki Ludowej, a dopiero kolejną była strona tytułowa⁶. Dużo mniej natarczywa pod względem ideologicznym była bogata w treści i fotografie monografia „Rumunia” Przemysława Burcharda, dobrze opisująca walory turystyczne poszczególnych regionów⁷. Z kolei „Rumunia. Informator turystyczny” Joanny Mikołajskiej, o charakterze typowego przewodnika, zwięźle prezentowała atrakcje kraju oraz zawierała praktyczne wskazówki dla zwiedzających⁸. Zaczęły pojawiać się w tym czasie także mapy zawierające na odwrocie omówienie walorów geograficznych i turystycznych Rumunii (np. wielokrotnie wznawiana w kolejnych dziesięcioleciach mapa z opracowaniem autorstwa Wiesława Królikowskiego)⁹.

Lata 70. przynoszą ilościowy i jakościowy wzrost publikacji przeznaczonych dla odwiedzających Rumunię. Wśród opracowań o charakterze przewodnika w okresie Polski Ludowej najbardziej popularne było wspomniane wydawnictwo autorstwa Joanny Mikołajskiej, które doczekało się corocznych wydań w latach 1969-1978 (łącznie dziesięć wznowień) w sporym nakładzie – oscylował on w kolejnych latach między 20 a 60 tys. egzemplarzy¹⁰. Ponadto wznowiono publikację P. Burcharda i J. Kremki-Saloni, wydano przekład przewodnika rumuńskich autorów: Sebastiana Bonifaciu, Nicolae Doscanescu i Ioany Vasiliu-Ciotoiu¹¹, a także pojawiły się kolejne pozycje – m.in. przewodnik skierowany do mło-

⁴ L. Kubiawicz, *Rumunia*, Warszawa 1949.

⁵ S. Samojłow, *Rumuńska Republika Ludowa*, przekł. E. Wolff, Warszawa 1953 (również 1955).

⁶ J. Kremki-Saloni, *Rumunia*, Warszawa 1961.

⁷ P. Burchard, *Rumunia*, Warszawa 1968.

⁸ J. Mikołajska, *Rumunia. Informator turystyczny*, Warszawa 1969.

⁹ *Rumunia* [opracowanie kartograficzne], skala 1:1 000 000, oprac. tekstu W. Królikowski, *Mapa przeglądowa Europy*, PPWK 1960.

¹⁰ W roku 1974 i 1975 przewodnik wydano pod tytułem *Zwiedzamy Rumunię*, w pozostałych latach jako *Rumunia. Informator turystyczny*.

¹¹ S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, *Przewodnik po Rumunii*, Warszawa 1978.

dzieży: „Rumuńskie wakacje” autorstwa J. Kremky-Saloni¹² i „Wybrzeże Morza Czarnego. Informator Turystyczny” (zawierający opis nadmorskich miejscowości Rumunii, Bułgarii i ZSRR), autorstwa Światosława Spalle¹³.

Uzupełnieniem przewodników były wznowienia wspomnianej mapy wydawane przez Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych. Ciekawym pomysłem Wydawnictwa Turystycznego z Bukaresztu było rozpowszechnianie „Samochodowej trasy turystycznej” – dostępnej na przejściach granicznych z Rumunią obszernej broszury w języku polskim i rumuńskim, zawierającej mapę przejazdu od granicy państwa do Bukaresztu, wraz z opisem mijanych po drodze atrakcji turystycznych¹⁴. Koniec lat 70. i lata 80. wzbogaciły polską literaturę turystyczną o opisy tras w pasmach górskich Rumunii, autorstwa osób związanych ze studenckimi kołami przewodników¹⁵.

Równoległe od lat 50. o Rumunii pisano także w czasopismach o profilu geograficzno-turystycznym, takich jak np.: „Wierchy”, „Poznaj Świat”, „Światowid”, „Turysta”.

Kolejne wydania przewodników nie ulegały zasadniczym zmianom w zakresie treści. Osobliwe wyjątki dotyczą fragmentów poświęconych historii najnowszej – na przykład w wydaniu przewodnika Joanny Mikołajskiej z 1977 r. zostało dodane zdanie na temat przebiegu ostatnich miesięcy II wojny światowej – tj. walki żołnierzy rumuńskich, którzy ramię w ramię z Armią Czerwoną uderzyli na Niemców, dzięki czemu wyzwolili Węgry i Czechosłowację. W wydaniach wcześniejszych braterstwo broni nie było podkreślane – stąd zapewne konieczność tej zmiany w przewodniku¹⁶.

Ilość treści ideologicznych i nachalność ich przekazu zmniejszyła się w wydawnictwach drukowanych od 1968 r. Niemniej jednak wciąż były obecne – nawet popularne w latach 80. rozmówki polsko-rumuńskie (red. A. Țapu i V. Jeglinschi) nie pozostawiały wątpliwości na temat panującego ustroju. Zdecydowana większość zwrotów z zakresu życia społecznego dotyczy jedynie realiów typowo socjalistycznych (można było znaleźć tłumaczenie takich zwrotów jak: Czy pan należy do związków zawodowych?, Czy jest pan członkiem Rumuńskiej Partii Komunistycznej?, Towarzyszu sekretarzu, towarzyszk i towarzysze itp.)¹⁷.

Obraz Rumunii, jaki wyłania się z wydawnictw turystycznych, powstałych w okresie Rumuńskiej Republiki Ludowej można zatem ko-

¹² J. Kremky-Saloni, *Rumuńskie wakacje*, Warszawa 1972.

¹³ Ś. Spalle, *Wybrzeże Morza Czarnego. Informator Turystyczny*, Warszawa 1974.

¹⁴ Przykładem takiego wydawnictwa jest *Rumunia. Samochodowa trasa turystyczna Borsz-Bukareszt*, Wydawnictwo Turystyczne, Bukareszt 1974.

¹⁵ R. Grinberg-Pluta, *Góry Banackie*, Gdańsk 1982; *Retezat*, oprac. zbior., Wrocław 1983; A. Kulewski, A. Wielocha, *România. Karpaty Marmaroskie*, Warszawa 1985.

¹⁶ J. Mikołajska, *Rumunia. Informator turystyczny*, wydania z lat 1976 i 1977, s. 6.

¹⁷ A. Țapu, V. Jeglinschi, *Rozmówki polsko-rumuńskie*, Bukareszt 1981, s. 198-200.

mentować na dwóch płaszczyznach: turystyczno-krajoznawczej i wcześniej już zaznaczonej – ideologicznej. Ta pierwsza związana jest z zachwytem nad pięknem rumuńskiej przyrody, architektury, kultury. Z kolei wyraźnie dostrzegalna warstwa ideologiczna wyrażana jest poprzez zwrócenie uwagi czytelnika na doniosłe skutki wprowadzonego po zakończeniu II wojny światowej ustroju socjalistycznego. Ukazują to fotografie i barwne opisy przemian społeczno-gospodarczych oraz budownictwa socjalistycznego w postaci: nowych osiedli mieszkaniowych, nowoczesnej infrastruktury, zakładów pracy, pawilonów handlowych, kombinatów przemysłowych, pól naftowych.

Historia powojennej Rumunii, jaka prezentowana jest czytelnikowi, koncentruje się na unaocznieniu doskonałości wprowadzonego ustroju. Językiem typowym dla ówczesnej propagandy opisywano powojenne reformy:

Przed wojną (...) gospodarka rolna stała na bardzo niskim poziomie technicznym. (...) W rękach obszarników, którzy stanowili 0,8% ludności wiejskiej znajdowało się 57% ziemi ornej i większość maszyn. W marcu 1945 r. została przeprowadzona reforma rolna, na mocy której skonfiskowano wszystkie ziemie i inwentarz osób współpracujących z faszystami oraz gospodarstwa powyżej 50 ha¹⁸.

Zestawianie różnych obszarów życia społecznego na zasadzie kontrastu z okresem międzywojennym jest często spotykane w omawianych wydawnictwach. O sukcesach nowej władzy, jakie odniosła na polu zwalczania analfabetyzmu, pisano:

Przed ostatnią wojną analfabeci stanowili 25% ludności kraju, obecnie nie ma ich wcale, nadto Rumunia zajmuje jedno z czołowych miejsc w dziedzinie produkcji i sprzedaży książek¹⁹.

Sytuacja przedwojennej Rumunii miała być niemalże pod każdym względem niedoskonała, a jeżeli już doszukiwano się tam elementów pozytywnych, to miały one ścisły związek z ruchem komunistycznym – przykład znajdziemy w opracowaniu Wiesława Królikowskiego z 1971 r., który w części poświęconej dziejom Rumunii lata międzywojenne podsumował tylko jednym zdaniem:

Okres pomiędzy I i II wojną światową charakteryzuje się licznymi strajkami i demonstracjami politycznymi, które organizuje

¹⁸ W. Królikowski (oprac.) [w:] *Rumunia. Mapa przeglądowa Europy* [mapa], Warszawa 1971.

¹⁹ J. Mikołajska, dz. cyt. (1976), s. 7.

Komunistyczna Partia Rumunii na znak protestu przeciw postępującej faszyzacji kraju²⁰.

Powstające z wielkim rozmachem w powojennych dziesięcioleciach elementy krajobrazu typowe dla ustroju socjalistycznego – fabryki, wieżowce, osiedla mieszkaniowe, ośrodki wypoczynkowe, były skrupulatnie odnotowywane w publikacjach turystyczno-krajoznawczych, liczne ich fotografie znajdowały się w przewodnikach, często na ich okładkach.

Niemalże w każdym przewodniku po Rumunii opisano przemysł paliwowo-energetyczny. Często ogrom przedsięwzięć ostatnich lat (głównie lat 60. i 70.), powodujących znaczące zwiększenie skali produkcji, ilustrowano zdjęciami – na przykład rozległych pól szybów naftowych w Ticleni w Olteni czy kombinatu petrochemicznego w Brazi. Szeroko opisywano wydobycie ropy naftowej, wskazując, że Rumunia była drugim po Związku Radzieckim producentem tego surowca w Europie²¹.

Szeroko komentowana była także budowa, a później funkcjonowanie zapory wodnej na Dunaju, na granicy z ówczesną Jugosławią (dzisiejszą Serbią), określanej jako Żelazne Wrota lub Żelazna Brama. Jeszcze w latach 60. pływanie łodzią czy żaglówką było w tym miejscu bardzo atrakcyjne dla turystów, aczkolwiek niebezpieczne z uwagi na kilkumetrowe katarakty, wiry czy dzikie bystrza²². Ze względu na uciążliwość dla żeglugi podjęto prace nad uregulowaniem tego miejsca na Dunaju – podkreślając propagandowo, iż „rząd burżuazyjny w okresie przedwojennym zaniedbywał problem regulacji rzek”²³. Powstała zaporą była jednym z celów wycieczek, które podziwiała ogromną tamę, długą na 441 i wysoką na 60 m, wykorzystywaną do regulacji biegu rzeki, a także jako szosę (przejazd koroną łączył Rumunię i Jugosławię) oraz do produkcji energii elektrycznej²⁴.

Spośród mniej spektakularnych gałęzi przemysłu rumuńskiego wymieniano i opisywano te, które mogły czytelników zainteresować z racji odmienności od polskich realiów. Przykładem może być rybołówstwo rzeczne w niesłychanie urodzajnej Delcie Dunaju

– gdy trzeba złowić kilka sztuk na obiad, wieśniak wypływa łódką na najbliższe rozlewisko, zanurza małą siatkę i od razu wyciąga trzepoczące się srebrzyste ryby. (...) a gdy rybacy wracają, burty grążą się w wodzie obciążone niemal ponad miarę²⁵.

²⁰ W. Królikowski, dz. cyt.

²¹ J. Kremky-Saloni, *Rumuńskie wakacje...*, s. 38-40.

²² B. Szewczyk, *Żaglówką przez Żelazne Wrota*, „Poznaj Świat” 1961/7, s. 13.

²³ J. Kremky-Saloni, *Rumunia...*, s. 148-149.

²⁴ M. I. Mileska, *W przełomie Dunaju*, „Poznaj Świat” 1972/1, s. 14-15.

²⁵ P. Burchard, *Wiosną po żaby*, „Poznaj Świat” 1967/2, s. 22.

Rumunia była także eksporterem żab, które skupowano od mieszkańców naddunajskich wiosek, ładowano do skrzynek i żywe – w liczbie kilku tysięcy kumkających stworzeń – transportowano statkiem²⁶.

Inną rozwijającą się dynamicznie gałęzią przemysłu było winiarstwo – wskazywano, że winnice zajmowały w Rumunii większą procentowo powierzchnię użytków rolnych niż sady w Polsce (1965 r.) oraz że w rejonie Odobești-Panciu jest ich aż 32%, a roczna produkcja rumuńskiego wina wynosi 3-4 mln hektolitrow²⁷.

Zawarte w przewodnikach opisy atrakcji turystycznych Rumunii zaczynano najczęściej od stolicy. Bukareszt był największym miastem Rumunii (w 1956 r. miał 1,2 mln mieszkańców, podczas gdy kolejny pod względem wielkości Kluż – 150 tys.). Stanowił centrum polityczne, administracyjne, kulturalne i komunikacyjne kraju, z rozbudowanym przemysłem²⁸. Pisano o Bukareszcie, że jest miastem ogrodów, gdyż na jednego mieszkańca przypadało pięć metrów kwadratowych powierzchni zielonej²⁹ – wynikało to z podjętej po wojnie rozbudowy miasta – powstały ogromne parki w rejonie dziewięciu jezior na spiętrzonej rzeźbie Colentinie, gdzie zbudowano przystanie, ośrodki rekreacyjne, otwarto punkty gastronomiczne³⁰. Nazywany był także Paryżem Wschodu, co z kolei miało swoją genezę jeszcze w okresie dwudziestolecia międzywojennego, gdy projektując centrum miasta, czerpano z rozwiązań urbanistycznych stolicy Francji – przykładem jest znajdujący się na bukareszteńskim placu zwycięstwa Łuk Triumfalny³¹. Wskazywano na ogrom miasta i jego nieustającą rozbudowę, którą wyrażały nowe dzielnice mieszkalne z zapleczem handlowo-usługowym – np. Titan zamieszkały przez 220 tys. mieszkańców. Dzięki tym blokowiskom, jak pisała autorka jednego z przewodników, „w okresie władzy ludowej w Bukareszcie zanika podział na luksusowe centrum i zaniedbane dzielnice robotnicze”³².

Najbardziej rozwijającym się pod kątem infrastruktury turystycznej regionem Rumunii była Dobrudża, a szczególnie kurort-kąpielisko w Mamai, która to miejscowość ulegała niesłychanej rozbudowie – pisano, że w 1964 r. dysponowano tam jedynie dwoma hotelami i trzydziestoma pensjonatami³³, a w przewodniku z 1974 r. była mowa już o czterdziestu czterech nowoczesnych hotelach, osiedlach bungalowów i cam-

²⁶ Tamże, s. 22-23.

²⁷ Ł. Giżycki, *W winnicach Rumunii*, „Poznaj Świat” 1965/8, s. 45.

²⁸ J. Kremky-Saloni, *Rumunia...*, s. 58-59.

²⁹ W. Królikowski, dz. cyt.

³⁰ J. Mikołajska, *Rumunia...* (1976), s. 9; I. Pawełkova, *Rumunia*, „Światowid” wrzesień 1973, s. 25.

³¹ J. Kremky-Saloni, *Rumunia...*, s. 58; S. Berezowski, *Tydzień w Bukareszcie*, „Poznaj Świat” 1960/11, s. 13.

³² J. Kremky-Saloni, *Rumunia...*, s. 59.

³³ [swb], *W rumuńskiej Dobrudży*, „Poznaj Świat” 1966/5, s. 39.

pingach, czterdziestu pięciu restauracjach, kawiarniach i barach³⁴. Bez wątplenia to plaże Morza Czarnego były w Rumunii miejscem najchętniej wybieranym przez polskich turystów, stąd poświęcano im wiele miejsca. W przewodnikach z lat 70. podkreślano nieustanny rozwój infrastruktury turystycznej w tym kraju, wskazując właśnie na nadmorskie kurorty – miejsca szczególnie pod tym względem rozwinięte:

Ośrodki wypoczynkowe południowej części wybrzeża Rumunii (od Mangalii do Mamai, ta bowiem część jest najlepiej zagospodarowana turystycznie) mogą przyjąć jednocześnie ponad 90 tys. turystów. Obok starych i znanych uzdrowisk jak Eforia, rozbudowano Mamaję, a zbudowane zostały od podstaw ośrodki Mangalii: Saturn, Wenus, Jupiter i Neptun³⁵.

Z informacjami dotyczącymi nowoczesnych miast, uzdrowisk i terenów przemysłowych kontrastują relacje z wypraw górskich – miejsca tam opisane urzekają prostotą, pięknem przyrody, kultywowaniem kultury ludowej, pasterskiej. W przeważającej części Karpat trasy w górach były rzadko odwiedzane przez turystów, wręcz jeszcze dzikie – szlaków nie istniało zbyt wiele, a jeżeli już były, to bardzo słabo oznakowane – pisano, że „wymagają one od turysty dużej samodzielności i wyczucia kierunku, jeden znak od drugiego dzieli często kilometr...”³⁶. Ponadto system oznaczania szlaków był zupełnie odmienny od znanego polskiemu turyście: cztery kształty geometryczne (pas pionowy, krzyż, trójkąt, koło) w trzech kolorach (żółty, czerwony, niebieski) – co dawało dwanaście możliwych szlaków³⁷.

O pasterzach, których można było napotkać, wędrując po Karpatach, pisano, że „spotkanie z nimi należy do niezapomnianych przeżyć, są bowiem bardzo gościnni³⁸”, co wynikało między innymi z niewielkiej ilości wędrowców, którzy ich odwiedzali wysoko w górach³⁹. Pasterze wypasali owce na mięso, wełnę i nabiał – co w różnym kontekście było porównywane z pracą podhalańskich gazdów, ponadto posługiwali się terminologią znaną z rejonu polskich gór, choć nie zawsze określenia rumuńskie oznaczały to samo co polskie – na przykład żętyca nie była napojem, a rodzajem sera. Autorzy relacji z wypraw po Karpatach nie szczędzili czytelnikom informacji światopoglądowych na temat „wprowadzania socjalistycznych stosunków wytwórczych” oraz „przechodzenia pasterstwa w ramy społecznie zorganizowanego rolnictwa”. Opisy te były z punktu widze-

³⁴ Ś. Spalle, dz. cyt., s. 28.

³⁵ Tamże, s. 22-23.

³⁶ R. Comi, *W Górach Rodniańskich*, „Poznaj Świat” 1979/8, s. 19.

³⁷ S. Czernielecki, *Przez Buczedzi i Forgasze*, „Wierchy” 1965, s. 90.

³⁸ P. Burchard, *Rumunia*, Warszawa 1976, s. 118.

³⁹ B. Kopczyńska-Jaworska, *Z wędrowek po szalaszach rumuńskich*, „Wierchy” 1969, s. 65.

nia ówczesnej ideologii niewątpliwie słuszne, niemniej jednak brzmiały mało poważnie wobec zastosowanego przykładu – pracy kilku pasterzy mieszkających sezonowo w tradycyjnych wiklinowych szopkach uszczelnionych gliną⁴⁰.

Oprócz słabo dostępnych pasm górskich prezentowano także rejon typowo turystyczne, których wtedy było jeszcze niewiele – te z rozwiniętą infrastrukturą dla sportów zimowych – np. Borșa⁴¹ czy leżące w dolinie rzeki Prahovy⁴². Pisano także o najliczniej odwiedzanych grupach górskich – jak np. Bucegi, z dość dobrze oznaczonymi szlakami, gęstą siecią położonych wysoko w górach stacji turystycznych i schronisk ogrzewanych gazem ziemnym z sieci (!)⁴³.

W omawianych publikacjach zgodnie podkreślane były wartość i bogactwo rumuńskiej kultury ludowej. Wskazywano i często ilustrowano fotografiami takie jej elementy jak: barwne stroje, hafty, ceramika, zdobnictwo drzewne, muzyka, taniec, literatura mówiona. Sztuka ludowa przenikała się z kulturą wysoką – inspirowała twórców rumuńskich XIX i XX w., a amatorski ruch artystyczny, rozwijający głównie lokalnie rodzimy folklor, był niezwykle prężny – same zespoły taneczne w 1965 r. miały aż 700 tys. członków⁴⁴.

W wielu wydawnictwach turystycznych zwrócona zostaje uwaga na związki, jakie na przestrzeni dziejów łączyły Polaków i Rumunów. Najstarsze kontakty wiążą się z Suczawą, której fortyfikowanie w 1388 r. finansował Władysław II Jagiełło na prośbę hospodara Petru Mușata. Wspólne były także XV-wieczne walki przeciw Krzyżakom i Turkom, związki małżeńskie polsko-mołdawskie w ramach rodów szlacheckich, założenie przez króla polsko-czeskiego Kazimierza IV Jagiellończyka miasta Craiova (Krajowa, czyli „królewska”). Ponadto wskazywano na zwyczaje pasterzy wołoskich, które wraz z nimi przywędrowały niegdyś w polskie Beskidy i na Podhale i do dziś są tam obecne⁴⁵. Jan III Sobieski też nie miał być obcy Rumunom, zwłaszcza nieposłusznym dzieciom z północnej Mołdawii, które były podobno straszone przez swoje matki następującymi słowami: „siedz grzecznie, bo cię porwie Sobieski”⁴⁶.

Oba narody łączyły także podróże – pierwsze wyprawy turystyczne z Polski do Rumunii miały miejsce w początkowych latach XX w., a głównym zainteresowaniem cieszyły się Karpaty⁴⁷. Polacy z Galicji byli

⁴⁰ S. Berezowski, *Profil Mołdawii*, „Poznaj Świat” 1961/2, s. 20.

⁴¹ R. Comi, *W Górach Rodniańskich*, „Poznaj Świat” 1979/8, s. 18-19.

⁴² B. Pindelski, *Samochodem przez Karpaty Południowe*, „Poznaj Świat” 1960/6, s. 32.

⁴³ S. Czernielecki, dz. cyt., s. 89.

⁴⁴ P. Burchard, *Rumunia...* (1968), s. 48-53.

⁴⁵ S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, dz. cyt., s. 10-11.

⁴⁶ P. Burchard, *Rumunia...* (1976), s. 180.

⁴⁷ S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, dz. cyt., s. 12.

pionierami turystyki, narciarstwa i alpinizmu w niektórych pasmach górskich Karpat Wschodnich – np. w masywie Rodny⁴⁸.

Największe zbliżenie polsko-rumuńskie miało nastąpić – wedle socjalistycznej wizji świata – w wyniku powojennych zmian systemowych wprowadzanych w obu państwach przez komunistów:

Doniosłe, niemal równolegle następujące i w Polsce i w Rumunii przemiany ustrojowe otwarły szansę dla rozwinięcia współpracy w sposób uprzednio nieznaną i nawet niemożliwą. Z kraju zaniedbanego, rolniczo-przemysłowego stała się Rumunia, podobnie jak i Polska – krajem dynamicznie rozwijającego się, nowoczesnego przemysłu⁴⁹.

W kontekście socjalistycznej współpracy międzypaństwowej został podkreślony m.in. udział polskiego Mostostalu przy budowie w 1954 r. drogowo-kolejowego Mostu Przyjaźni przez Dunaj, łączącego rumuńskie Giurgiu z bułgarskim Ruse⁵⁰.

Swoistą rolę pełniły w przewodnikach tak zwane „informacje praktyczne”, które miały pomóc sprawnie dostać się do celu podróży i dobrze wykorzystać czas pobytu. Należały do nich rady dotyczące dojazdu do odległego kraju. Proponowano trzy sposoby dotarcia w rejony turystyczne Rumunii: własnym samochodem, pociągiem lub samolotem. Sugerowano trasy samochodowe przez ZRSS lub Czechosłowację i Węgry – na przykład do Konstancy: z Przemyśla przez Lwów – Czerniowce – Suczawę (990 km – jedna z krótszych i popularniejszych tras) lub z Cieszyna przez Żylinę – Budapeszt – Oradeę – Braszów – Ploeszti – Słobozie (1440 km – jedna z dłuższych tras)⁵¹.

Dla podróżujących samochodem zamieszczano niezbędne informacje – o tym, że stan dróg w Rumunii jest dobry, benzyna dobrej jakości⁵², a przy każdej stacji znajduje się przydatna informacja o odległości do następnej stacji⁵³. Jednakże w przypadku awarii auta należy uzbroić się w cierpliwość, gdyż mało jest stacji serwisowych i trudny dostęp do części zamiennych, zwłaszcza do aut, które nie są zbyt popularne na rumuńskich drogach⁵⁴. Ponadto spontaniczny sposób poruszania się po drogach miejscowych użytkowników mógł zaskoczyć polskiego kierowcę:

Przejeżdżając przez wioski, zwłaszcza w sobotę, w niedzielę – należy zwrócić uwagę na dość niesfornych przechodniów, ro-

⁴⁸ J. Mikołajska, *Rumunia...* (1975), s. 20

⁴⁹ S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, dz. cyt., s. 13.

⁵⁰ J. Mikołajska, *Rumunia...* (1976), s. 12.

⁵¹ Ś. Spalle, dz. cyt., s. 23; J. Mikołajska, *Rumunia...* (1976), s. 43.

⁵² S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, dz. cyt., s. 19.

⁵³ J. Mikołajska, *Rumunia...* (1976), s. 46.

⁵⁴ S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, dz. cyt., s. 19.

werzystów i woźniców. Trzeba więc zmniejszać szybkość niekiedy znacznie poniżej dozwolonych 60 km/godz. Dość częste jest w Rumunii zbyt późne sygnalizowanie kierunkowskazem zamiaru zmiany pasa ruchu (np. przy wyprzedzaniu) lub wykonywanie tego manewru bez uprzedzenia. Należy więc wyprzedzać bardzo ostrożnie, sygnalizować światłem i klaksonem⁵⁵.

Dla planujących podróż pociągiem z Warszawy koleje oferowały drogę przez Lwów ekspresem „Karpaty” (23 godziny do Bukaresztu, 30 do Konstancy). Ponadto latem kursowały jeszcze dwa pociągi. „Nord Orient” jeździł z Warszawy do Warny przez Czechosłowację i Węgry (półtorej doby), a od końca maja do końca października kursował z Warszawy także ekspres „Warna”, umożliwiający dotarcie bezpośrednio do nadmorskich kurortów w 36 godzin (Mamaia – Konstanca – dalej do Warny)⁵⁶.

Najkrótsza była oczywiście bezpośrednia dwugodzinna podróż samolotem z Warszawy do Bukaresztu (lotnisko w Otopeni), a w sezonie letnim także do Konstancy. Nieco dłuższe, aczkolwiek również atrakcyjne, było połączenie do Konstancy przez Budapeszt – trzy godziny do stolicy Węgier i 35 min. nad Morze Czarne⁵⁷.

Opis kuchni rumuńskiej był jednym z obowiązkowych elementów niemalże każdego przewodnika. Pod koniec lat 80. wydano nawet osobną publikację jej poświęconą⁵⁸. Jednym ze sposobów pisania o rumuńskiej kuchni było wskazywanie na „ciekawostki”, tj. zwyczaje gastronomiczno-kulinarne, które mogą turystę z Polski zaskoczyć. Do nich należało na przykład to, iż mało pija się w Rumunii herbaty, a nawet że są miejsca, w których w ogóle jej nie podają⁵⁹. Inną niezwykłością był nieznanый jeszcze wówczas w Polsce sposób podawania kukurydzy: „lokalnym przysmakiem jest także kukurydza prażona w ten sposób, że przyrumienione ziarna pękają i przybierają postać jak gdyby kwiatków”⁶⁰. Zachęcano do korzystania z barów mlecznych (Lacto-bar)⁶¹. O zupach pisano, że w porównaniu do polskich są dość rzadkie⁶², zachęcano do spróbowania „ciorby”. Z dań wartych skosztowania polecano mamałygę z mlekiem, śmietaną lub serem w wydaniu słonym bądź słodkim⁶³, ponadto przygotowane na ruszcie (grillu) ryby i mięsa – „la gratar”⁶⁴, a także takie potrawy jak: „mititei”

⁵⁵ J. Mikołajska, *Rumunia...* (1976), s. 46.

⁵⁶ Ś. Spalle, dz. cyt., s. s. 23; S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, dz. cyt., s. 19.

⁵⁷ Ś. Spalle, dz. cyt., s. 23.

⁵⁸ K. Stachowicz-Kowalik, *Talerz pełen mamałygi*, Warszawa 1988.

⁵⁹ S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, dz. cyt., s. 23.

⁶⁰ P. Burchard, *Rumunia...* (1968), s. 74.

⁶¹ S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, dz. cyt., s. 23.

⁶² P. Burchard, *Rumunia...* (1968), s. 74.

⁶³ Tamże, s. 73.

⁶⁴ J. Mikołajska, *Rumunia...* (1976), s. 10.

(pikantne kotleciki) i „sarmale” (gołąbki z mięsa i ryżu zawinięte w liść kapusty lub winogrona)⁶⁵.

Jeżeli chodzi o napoje alkoholowe, pisano, że najpopularniejsze trunki to: napój narodowy – destylat ze śliwek (cujka, rum. țuică), piwo (nadmieniano, że jest drogie), wermut, koniaki, wina (jako najsłynniejsze wskazywano pochodzące z winnic w Cotnari, Murfatlar, Segarcea, Târnavă)⁶⁶. Literatura, na której oparto niniejszy artykuł, nie wdawała się w zbyt szczegółowe opisy napojów alkoholowych, a pisząc o rumuńskiej kuchni, zazwyczaj poprzestawano jedynie na opisach potraw. Były jednak wyjątki – o siedmiogrodzkiej kulturze picia możemy przeczytać:

W każdej wiosce bez trudu odszukać można typowo węgierski „ital-bold”, bar, w którym wąsaci, ciemno ubrani chłopcy w sztywnych kapeluszach pociągają z wolna chłodne wino⁶⁷.

Z kolei o mieszkańcach gór Oaș napisano, że niegdyś słynęli z przerabiania niemalże wszystkich zebranych w zbiorach śliwek i jabłek na cujkę oraz słynną tamtejszą palinkę o nazwie turț o mocy 60%, co wiązało się, zdaniem autora artykułu, z powszechnym w tym regionie alkoholizmem. Jak twierdzi jednak dalej, wraz ze zmianą ustroju zwyczaj produkcji i spożywania alkoholu zanika, a owoce przetwarzane są w głównej mierze na marmoladę⁶⁸.

Podsumowując przytoczone przykłady prezentowania Rumunii w polskich wydawnictwach turystyczno-krajoznawczych z lat 1947-1989, można stwierdzić, że na pewno był to obraz bardzo szeroki, wieloaspektowy, barwny. W dużej mierze oddawał rzeczywistą sytuację Rumunii i jej atrakcyjność dla polskiego turysty. Oczywiście jest jednak, że przytaczane w pracy publikacje drukowano w latach funkcjonowania Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, którego pracownicy widnieją (w postaci sygnatur) w stopkach redakcyjnych wykorzystanych w niniejszym artykule wydawnictw. Stąd też o Rumunii pisano w specyficzny – zideologizowany – sposób, nieodbiegający jednak szczególnie od „normy” stosowanej w innych wydawnictwach popularnych tego okresu, traktujących o sprawach społeczno-kulturowych: państwo socjalistyczne (każde) przedstawiane jest w sposób skrajnie wyidealizowany, pomijający jakiegokolwiek istotne problemy czy patologie, dumnie podkreślane są za to wszelkie rzeczywiste i potencjalne zasługi nowego ustroju dla budowania szczęśliwego społeczeństwa.

⁶⁵ I. Pawełkova, dz. cyt., s. 24.

⁶⁶ S. Bonifaciu, N. Doscanescu, I. Vasiliu-Ciotoiu, dz. cyt., s. 23; P. Burchard, *Rumunia...* (1968), s. 76.

⁶⁷ P. Burchard, *Rumunia...* (1968), s. 173

⁶⁸ I. Velcea, *Górale z krainy Oaș*, „Poznaj Świat” 1959/7, s. 31.

dr. Mikołaj Brenk

Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań

**Imaginea României din anii 1947-1989
în lumina publicațiilor turistice poloneze
din acea perioadă**

Rezumat

Lucrarea cuprinde anii 1947-1989, când Polonia, la fel ca și România, aparținea de blocul statelor socialiste subordonate URSS. Numărul călătoriilor efectuate în străinătate a polonezilor în următoarele decenii a acelei perioade creștea dinamic, începând cu jumătatea anilor '50. Acestea au fost cauzate de schimbările politice (de ex. moartea lui Stalin), administrative (eliminarea vizelor pentru țările din blocul estic), economice (creșterea prosperității financiare a polonezilor în anii '70).

România era unul din obiectivele de călătorie în străinătate a polonezilor, chiar dacă destinațiile preferate erau țările vecine cu Polonia și cele aflate mai aproape (Ungaria și Bulgaria). Apartenența la blocul estic și facilitățile legate de pașapoarte și schimbul valutar, dar și atracția turistică a acestei țări au făcut ca destul de mulți polonezi să aleagă România ca destinație de călătorie în străinătate – de ex. în anii '70 numărul de turiști a depășit 220 de mii pe an. Din cauza creșterii traficului turistic precum și a călătoriilor în scopuri profesionale au început să apară publicații care promovau vizitarea României: ghiduri, materiale informative, articole în revistele de specialitate.

Imaginea României, care se arată în publicațiile turistice apărute în perioada Poloniei Populare, poate fi comentată pe două planuri: turistic și ideologic. Primul plan este legat de entuziasmul față de frumusețile naturii românești, a arhitecturii și a culturii. Pe de altă parte, planul ideologic clar perceptibil este exprimat prin atragerea atenției cititorului asupra valorilor sistemului socialist instaurat după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial. Acestea sunt prezentate prin fotografii și prin descrieri colorate a schimbărilor socio-economice, precum și a construcției socialiste sub forma: a noi cartiere, infrastructură modernă, fabrici, pavilioane comerciale, combinate industriale, zăcăminte de petrol.

Spis treści
Cuprins

W kręgu historii
Legiony Polskie w Karpatach Wschodnich

În lumea istoriei
Legiunile Poloneze în Carpații Orientali

Jan Bujak

Bukowińczycy a Legiony Polskie 1914-1918	13
Bucovinenii și Legiunile Poloneze 1914-1918. Rezumat	44

Aleksander Smoliński

Udział II Brygady Legionów Polskich w walkach pod Kirlibabą w styczniu 1915 roku	45
Participarea Brigadei a II-a a Legiunii Poloneze în luptele de la Cârlibaba în ianuarie 1915. Rezumat	61

Krzysztof Nowak

Legioniści śląscy na Bukowinie w 1915 roku	63
Legioniștii silezieni în Bucovina în 1915. Rezumat	72

W kręgu historii

În lumea istoriei

Constantin Rezachevici

- Ce este Bucovina istorică? Origine – nume, evoluție 75
 Czym jest historyczna Bukowina? Pochodzenie nazwy,
 ewolucja. Streszczenie 93

Katarzyna Niemczyk

- Udział możnych polskich w politycznych relacjach
 Polski z Mołdawią w XV i na początku XVI wieku.
 Zarys problemu 95
 Participarea magnaților polonezi la relațiile politice
 ale Poloniei cu Moldova în sec. al XV-lea
 și începutul sec. al XVI-lea. Schița problemei. Rezumat 109

Lilia Zabolotnaia

- Personajele feminine din neamul Movilă.
 Katarzyna Radziwiłł110
 Kobiecte przedstawicielki rodu Mohyłów.
 Katarzyna Radziwiłł. Streszczenie 124

Robert Mieczkowski

- Konsepția Stanów Zjednoczonych Wielkiej Austrii
 Aurela Popovici na tle europejskich koncepcji federacyjnych 125
 Ideea Statelor Unite ale Austriei Mari a lui Aurel Popovici
 pe fondul concepțiilor federative europene. Rezumat137

Robert Rybak

- Współpraca Polski i Rumunii na rzecz umacniania
 bezpieczeństwa w Europie w świetle dokumentów
 normatywnych od I wojny światowej do współczesności 138
 Colaborarea Poloniei și României pentru întărirea securității
 în Europa în lumina documentelor normative
 din Primul Război Mondial până în prezent. Rezumat147

Waldemar Rezmer

- Misja gen. Roberta Lamezana de Salins
 w Rumunii w 1919 roku 148
 Misiunea gen. Robert Lamezan de Salins
 în România în anul 1919. Rezumat 165

Henryk Walczak

- Dyplomacja polska a stanowisko Nicolae Titulescu w kwestii
zawarcia rumuńsko-sowieckiego paktu o nieagresji w 1932 roku 168
- Diplomația polonă și poziția lui Nicolae Titulescu în chestiunea
încheierii pactului de neagresiune româno-sovietic
în anul 1932. Rezumat 190

Bogdan Schipor

- România și Polonia în scenariile de securitate
pentru Europa de Răsărit în al doilea deceniu interbelic 192
- Rumunia i Polska w scenariuszach bezpieczeństwa
dla Europy Wschodniej w drugim dziesięcioleciu
okresu międzywojennego. Streszczenie 201

Jarosław Durka

- Roger Raczyński – ambasador Rzeczypospolitej Polskiej
w Rumunii w latach 1938-1940 203
- Roger Raczyński – ambasadorul Republicii Polone
la București între anii 1938-1940. Rezumat 218

Ion Constantin

- „Operațiunea poloneză” din timpul Marii Terori staliniste
(1937-1938), în lumina unor noi surse documentare provenite
din arhivele fostului KGB 219
- Operacja polska z okresu Wielkiego Terroru (1937-1938),
w świetle nowych źródeł z archiwów KGB. Streszczenie 225

Wanda Krystyna Roman

- Losy polskich akt wojskowych po wybuchu II wojny światowej
– epizod rumuński 17 września-19 listopada 1939 roku 226
- Destinul actelor militare poloneze după izbucnirea
celui de al Doilea Război Mondial – episodul românesc
17 septembrie-19 noiembrie 1939. Rezumat 237

Radu Florian Bruja, Radu Danu

- Repere ale activității diplomatice a lui Lucian Blaga
la Varșovia (1 noiembrie 1926-30 octombrie 1927) 239
- Działalność dyplomatyczna Luciana Blagi w Warszawie
(1 listopada 1926-30 października 1927 roku). Streszczenie 261

W kręgu kultury i problematyki bukowińskiej

În lumea culturii și a problematicii bucovinene

Helena Krasowska, Magdalena Pokrzyńska

- Mowa polska na Bukowinie Karpackiej.
 Dokumentacja zanikającego dziedzictwa narodowego 265
 Graiul polonez în Bucovina Carpatică. Documentația
 patrimoniului național pe cale de dispariție. Rezumat 275

Vasile Schipor

- „Analele Bucovinei” – un periodic dedicat dialogului
 privind istoria și cultura Bucovinei 277
 „Analele Bucovinei” – periodyk poświęcony dialogowi
 na temat historii i kultury Bukowiny. Streszczenie 298

Karina Stempel-Gancarczyk

- Spółeczności polskie w Bulaju i Rudzie – mowa pogranicza 299
 Comunitățile poloneze din Bulai și Vicșani
 – limba zonei de frontieră. Rezumat 306

Olimpia Mitric

- Polonezii de altădată. Spicuiuri din presa vremii 307
 Niegdysiejsi Polacy. Przegląd ówczesnej prasy. Streszczenie 311

Krzysztof Walczak

- Domniemane lektury szkolne Mihaia Eminescu.
 Księgozbiory biblioteki Gimnazjum Wyższego
 (I Gimnazjum Państwowego) w Czerniowcach 312
 Posibilele lecturi școlare ale lui Mihai Eminescu.
 Colecția bibliotecii Gimnaziului Superior
 (I Gimnaziu de Stat) din Cernăuți. Rezumat 318

Ewa Andrysiak

- Kalendarze dla Polaków w Rumunii
 w świetle źródeł bibliograficznych 320
 Calendarele pentru polonezii din România
 în lumina surselor bibliografice. Rezumat 336

Piotr Góldyn

- Congresul pedagogic din București
 1927 (1928) din perspectiva poloneză 337
 Kongres pedagogiczny w Bukareszcie
 w 1927 (1928) roku z polskiej perspektywy. Streszczenie 350

Agata Samsel

- Między Rumunią a Polską – Józefina Dusza
z Rosenkranzów (pseud. Dusza Czara-Stec) 351
- Între România și Polonia – Józefina Dusza
din Rosenkranz (pseud. Dusza Czara-Stec). Rezumat 363

Magdalena Neuberg

- Zapach jabłek – rumuńskie epizody w życiu
Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej 365
- Mirosul merelor – episoade românești din viața
Mariei Pawlikowska-Jasnorzewska. Rezumat 371

Maria Radziszewska

- Wokół obchodów święta narodowego Rumunii
w peerelowskiej szkole. Zarys problemu 373
- Despre sărbătorirea Zilei Naționale a României în școala polonă
din perioada comunistă. Schița problemei. Rezumat 387

Urszula Wróblewska

- Kierunki działań Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Rumuńskiej
(1949-1951) w strukturach organizacyjnych
Komitetu Słowiańskiego w świetle dokumentów archiwalnych 388
- Directiile de activitate ale Societății de Prietenie Polono-Române
(1949-1951) în structurile organizatorice ale Comitetului Slavon
în lumina documentelor din arhive. Rezumat 397

Bogumiła Stanów

- Nieznana literatura. O przekładach rumuńskich książek
dla dzieci i młodzieży w Polsce 398
- Literatura necunoscută. Despre traducerile cărților românești
pentru copii și tineri în Polonia. Rezumat 407

Mikołaj Brenk

- Obraz Rumunii z lat 1947-1989 w świetle
polskich wydawnictw turystyczno-krajoznawczych tego okresu 409
- Imaginea României din anii 1947-1989 în lumina
publicațiilor turistice poloneze din acea perioadă. Rezumat 421

Irena Machaj

- Tożsamość w warunkach
przemian aksjonormatywnych 422
- Identitatea în condiția
schimbărilor axionormative. Rezumat 432